

GEOGRAFIYA TA'LIMIDA O'QUVCHILARNING TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI KLASTER METODI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Atabayeva Mavjuda Rustamovna

(O'zbekiston tabiiy geografiyasi kursi misolida)

UrDU akademik litseyi geografiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya:

Geografiya darslarida o'quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini takomillashtirish uchun muammoli vaziyatlar asosida dars tashkil etish eng samarali uslubdir. Demak darsliklarimizda o'quvchi yoshiga mos shunday metodlarga tayanishimiz kerakki, u o'quvchiga tanqidiy fikrlashni o'rgatibgina qolmasdan, o'z ustida ishlashga, loyihalar tuzishga undasin, bir so'z bilan ijodkor va faol avlodni tarbiyalasin. Natijada o'quvchilar geografiyani kundalik hayotimizning ajralmas bo'lagi ekanligini tushunib, mantiqiy fikrlash darajalari o'sadi. Ushbu maqolada kelajak avlodni ana shunday bilim berish usullari haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'z: muammoli ta'lim, amaliy mashg'ulotlar tabiat qo'ynida bajarish, o'quv atlaslari, xarita, yozuvsiz xaritalar, klaster metodi, tanqidiy fikrlash ko'nikmasi.

Geografiya eng qadimgi fan sifatida kishilik jamiyatining ilk kunlaridan u bilan hamroh, sirdosh, ko'makdosh sifatida rivojlanib kelayotgan mantiqlar jamlanmasidir. Zero, u turli davrlar tabiati va xo'jaligini o'z vaqtiga mos ravishda ifodalab kelmoqda. Inson xo'jalik faoliyatini yuritir ekan, hamisha unga geografik ma'lumotlar zarur bo'ladi. Bu esa har zamon odamlaridan tabiatni anglash orqali xo'jalik yuritish zarurligini his etishga undaydi. Bugunning ta'lim jarayoni har tomonlama yetuk va kreativ fikrlay oladigan, turli vaziyatlarda o'zining tanqidiy fikrlarini ayta oladigan yosh avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish tarafdoridir. Bu borada esa geografiya ta'limida klaster metodining ahamiyati katta.

1. Yuqorida ta'kidlaganimdek geografiya tabiatdan xo'jalikda foydalanish amaliyotini ishlab chiqar ekan, darsliklarimizdagi bilimlarni o'quvchiga o'rgatish jarayonida o'quvchi yoshiga mos shunday metodlarga tayanaylikki, u o'quvchiga darslik matnidagi bilim ko'nikmalar haqida tanqidiy mulohaza yuritib, loyihalar tuzishga undasin, bir so'z bilan ijodkor kreativ avlodni tarbiyalasin.

2. Dars jarayonida amaliy mashg'ulot darslarida tabiat qo'ynida bajarishga mo'ljallangan topshiriqlar bazasini shakllantirish lozimki, bu o'quvchilarda mahalliy hudud, ona vatanining geografiyasini har tomonlama mukammal kashf etilishga undasin.

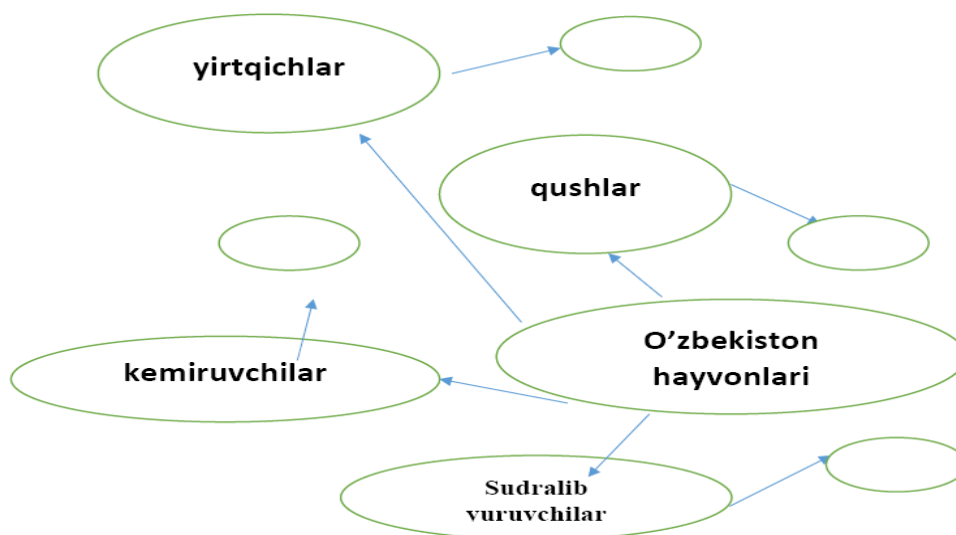
3. Oquv atlaslari, xaritalar va yozuvsiz xaritalar geografiya fanining eng muhim qurollaridir. Ularning o'rnini boshqa biror ko'rgazma bosa olmaydi. Atlas, yozuvsiz xarita, topografik xarita har bir o'quvchi qo'lida bo'lishi zarur. Afsuski atlas va qo'shimcha kartalarimiz hali hanuzgacha ijara tizimiga kiritilmasdan kelyapti, bu esa o'quvchilarda uni doimo sotib olishda

noqulaylik tug'dirmoqda, fikrimcha ushbu qo'llanmalarni erkin savdodan ijara tizimi safiga tortilishi juda o'rinli.

4. Mahalliy geografiyani, ya'ni ona vatan tabiatini o'rganishni kuchaytirish zarur. Xususan, O'zbekiston tabiiy geografiyasini o'rganar ekanmiz uning ayrim mavzularida darslik matnidagi qiyinchilik tug'dirayotgan manbalarni, ma'lumotlarni jadvalli yoki klasterli sxema shaklida berilsa yanada qiziqarliroq va o'rganish uchun osonroq bo'lardi. Masalan: Mamlakatimiz tuproqlarini rasmi klaster ko'rinishida berilib undan so'ng qiziqarli ma'lumotlarini klaster ko'rinishda davom qildirilsa tez va oson o'zlashtiriladi.

1-rasm.O'zbekistonda tarqalgan o'simliklar klasteri.

2-rasm.O'zbekiston hayvonot olami klasteri.

Shu o'rinda aloxida ta'kidlash joizki, geografiya darslarida o'quvchilarning mustaqil tanqidiy fikrlashini takomillashtirish uchun muammoli vaziyatlar asosida dars tashkil etish metodikaning eng samarali uslubidir.

Demak, dars jarayonida quyidagi klasterni topshiriq sifatida berilsa, matndagi manbalar asosida klasterni davom qildirilsa dars jarayoni bahz-munozarali tarzda o'tadi. Ko'rinib turibdiki, dars jarayonini bahs-munozarali tarzda shakllantirish uchun interfaol metodlarni qo'llash katta ahamiyat kasb etadi, xususan klaster metodiga rasmi klasterni tadbiiq qilgan holda topshiriqlarni shakllantirsak mavzuni o'rganish yanada osonlashadi, va o'quvchilar o'rtasida tanqidiy fikrlash va bahs-munozarali muhit shakllanadi, hamda dars qiziqarli tarzda o'tadi. Umuman olganda, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan noan'anaviy texnologiyalar talabalarning motivatsiyasini oshiradi, hamkorlik muhitini shakllantiradi va ularga ijodiy erkinlik, o'z-o'zini hurmat qilishlik hissini beradi. "Ko'p millatli jonajon O'zbekistonimizda har bir farzandni "bu mening farzandim, ertangi kunimning poydevori, zamini" deb tarbiya qilsak albatta natijaga erishamiz"¹. Albatta kelajak avlodimiz bo'lmish yoshlar tarbiyasida aslo xatoga yo'l qo'ymasligimiz kerak.

Foydalangan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 29-dekabrdagi Xalqaro kongress markazida o'qituvchilar bilan bo'lgan uchrashuvidagi nutqidan
2. Tolipov O'. Pedagogik texnologiya (Nazariya va amaliyot) Toshkent : "Fan" 2005
- 3.Zagashev I., Zair-Bek S. Tanqidiy fikrlash: rivojlanish texnologiyasi [matn]/ I. Zagashv, S. Zair-Bek.- Sankt-Peterburg.: "Skifiya" va "Alyans Delta", 2003 - 284 b.
- 4.Mushtavinskaya, I.V. Darsda va o'qituvchi tayyorlash tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi [matn]/ I. V. Mushtavinskaya. – M.: Karo, 2009. - 144 b.

---

¹ 29-dekabr.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning Xalqaro kongress markazida o'qituvchilar bilan bo'lgan uchrashuvidagi nutqidan.